

Давиденко Н.М.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми залучення іноземного капіталу в аграрний сектор економіки України. Встановлено, що підприємства з іноземними інвестиціями у сільському господарстві здебільшого розглядають у якості довготривалої форми міжнародної співпраці. Проведено аналіз надходжень прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор, виявлено тенденції їх зміни, а також систематизовано основні напрями впливу прямих іноземних інвестицій на аграрний сектор економіки України. Визначено переваги та недоліки іноземного капіталу в аграрний сектор. Доведено, що для збільшення надходжень іноземних інвестицій в аграрний сектор необхідне створення сприятливих умов господарювання, що передбачає впровадження системи заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення прозорості і стабільності законодавства у сфері інвестування та оподаткування; реформування податкової системи, ліквідацію економічно необґрунтованих пільг.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, іноземний капітал, зовнішні фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектора в Україні уповільнюється внаслідок політичної та фінансової нестабільності. В умовах дефіциту фінансових і матеріальних ресурсів для забезпечення подальшого розвитку аграрного сектора економіки України потрібні значні інвестиції. За обмеженості внутрішніх джерел вагомим чинником технологічного оновлення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва може стати іноземний капітал. Для поліпшення умов іноземного інвестування функціонуючих аграрних підприємств нагальним постає питання формування сприятливого інвестиційного клімату, що виступає візитною карткою країни для надходження додаткових зовнішніх фінансових ресурсів. Підприємства з іноземними інвестиціями у сільському господарстві здебільшого розглядаються як довготривалі форми міжнародної співпраці, у якій можуть брати участь представники різних країн. Численні дослідження переконують, що саме тому такі підприємства можна вважати ефективною формою залучення іноземного капіталу в сільське господарство країни.

Іноземні інвестиції, залучені у вітчизняні аграрні підприємства, сприяють усуненню існуючих галузевих диспропорцій у підприємствах, стимулюють стабільний розвиток іноземної господарської діяльності та підвищення конкурентоспроможності продукції національних товаровиробників. Цей процес характеризується багатогранністю та складністю, тому що поєднує інтереси як вітчизняних, так і зарубіжних суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам залучення іноземного капіталу в українську економіку було присвячено багато наукових праць. На сучасному етапі вплив іноземних інвестицій на економіку країни досліджується у працях В. Борщевського, І. Бондара, Б. Губського, С. Захаріна, А. Найка, Ю. Макогона, А. Омельченка, А. Пересади, В. Федоренка, Л. Чернишова та ін. Проте кількість проведених досліджень процесів іноземного інвестування аграрної сфери є досить обмеженою. Серед основних слід

відзначити вітчизняні дослідження П. Борщевського, Є. Величко, Л. Дейнеко, Б. Дмитрука, М. Кісіля, В. Трегобчука та інших вчених. Тому теоретичні та практичні аспекти залучення іноземних інвестицій в аграрному секторі розроблені недостатньо та потребують уточнення і подальшого розвитку в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення аналізу надходжень прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор, виявлення тенденцій їх зміни, а також систематизація основних напрямів впливу прямих іноземних інвестицій на аграрний сектор економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілком очевидно, що агропромисловий комплекс потребує значних вкладень інвестиційних ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази, її модернізації, застосування новітніх технологій, розширеного відтворення виробничого потенціалу, інвестування розвитку людського капіталу на селі, а це зумовлює необхідність пошуку додаткового інвестиційного забезпечення.

Саме тому активізація інвестиційної діяльності аграрних підприємств шляхом збільшення обсягів інвестування з наявних і доступних інвестиційних джерел та пошук нових джерел вкладення коштів є актуальною проблемою підприємств аграрної сфери економіки України. Динаміка інвестицій в основний капітал представлена в табл. 1.

Протягом 1996–2008 рр. в Україні спостерігалася тенденція стабільного зростання інвестування. За згаданий період обсяги інвестицій в основний капітал зросли у 18,5 раза. Криза 2008–2009 рр. негативно позначилася на обсягах інвестування і, як наслідок, в 2009 р. спостерігається зниження обсягу інвестування на 81,3 млрд грн. Така ситуація була короткостроковою і, як бачимо, вже в 2010 р. відбувається нарощення обсягів інвестування, проте лише в 2010–2012 рр. Дані 2013 р. свідчать про подальше скорочення обсягів інвестування.

Важливою умовою активізації інвестиційної діяльності є державна підтримка аграрних підприємств. Як свідчить закордонний досвід, масштабна державна підтримка сільгоспвиробників зумовлена об'єктивними процесами щодо підтримки національної продовольчої безпеки.

© Давиденко Надія Миколаївна, доктор економічних наук доцент, професор кафедри фінансів і кредиту Національного університету біоресурсів і природокористування України, м.Київ

Динаміка інвестицій в основний капітал

Роки	Інвестиції в основний капітал, млрд грн	ВВП України, млрд грн /факт. ціни/	Індекси інвестицій в основний капітал / у % до 1990/	Індекси інвестицій в основний капітал /до попереднього року,%/	Інвестиції в основний капітал / у % до ВВП/	Інвестиції в основний капітал на I особу, грн
1990	31,1 млрд крб	202,0 млрд крб	100	101,9	23,5	2090
1996	12,6	81,5	40,3	91,8	15,4	270
2000	23,6	170,1	75,9	114,4	13,9	508
2005	93,1	441,4	299,3	101,9	21,1	2002
2006	125,2	544,1	402,6	119,0	23,0	2693
2007	188,5	720,7	605,9	129,8	26,4	4053
2008	233,1	848,0	749,5	97,4	24,5	5013
2009	151,8	914,7	511,3	58,5	16,6	2977
2010	189,0	1120,6	554,7	113,7	16,8	4138
2011	259,9	1349,2	667,9	118,8	19,2	5710
2012	293,7	1459,1	722,3	108,5	20,1	6467
2013	267,7	1297,1	642,1	88,9	20,6	5909

У розвинених країнах фінансова допомога сільгоспвиробникам досить суттєва. Обсяг державних субвенцій для підвищення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників у США становить близько 50% чистого прибутку, тобто забезпечує половину рівня рентабельності [5]. В ЄС сума державної фінансової підтримки сягає 40% їх валової продукції. В усіх країнах світу діє практика встановлення урядом гарантованого рівня цін на сільськогосподарську продукцію, яка здійснюється через відповідне дотування. Проте фінансова та економічна криза спричинили зниження обсягів державної бюджетної підтримки сільського господарства, що унеможливило здешевлення кредитів для сільськогосподарських товаровиробників.

Як свідчать результати досліджень вітчизняних вчених та наші оцінки, нині серед зовнішніх джерел фінансування на внутрішньому фінансовому ринку домінуюче місце займають кредити вітчизняних банків, в основному короткострокові. Сприяє цьому і державна політика щодо компенсації частини відсоткових ставок за банківські кредити, і можливість застави не лише під капітальні активи, а й під майбутній урожай. Проте в 2011 – 2012 рр. кредит одержали лише близько 4%, і за оцінками експертів 90% з цих суб'єктів господарювання – великі аграрні формування [1].

Обмеження обсягів кредитування аграрних підприємств стало наслідком погіршення фінансового становища банків. Зросла кількість проблемних позик, скоротилися можливості використання депозитів та іноземних позик, підвищилися відсоткові ставки. Скорочення доступу до кредитних ресурсів та ускладнення процедури отримання позик відчули підприємства всіх сфер економіки, проте найбільшою мірою умови при залученні кредитних ресурсів погіршилися для малих та середніх підприємств.

Важливу складову інвестиційного процесу за відсутності в державі власних інвестиційних ресурсів та обмеженості банківського кредитування становлять іноземні інвестиції. До головних проблем, які перешкоджають залученню іноземних інвестицій в Україну, належать: політична та економічна нестабільність; недосконале та мінливе законодавство, відсутність належної інфраструктури; низькі можливості реалізації продукції всередині країни через низький рівень доходів населення. Проте залучення іноземного капіталу в аграрний сектор має низку суттєвих переваг (рис.1). Зокрема, створення стратегічних альянсів між українськими й зарубіжними підприємствами, збільшення обсягів реальних інвестицій, підвищення рівня зайнятості та кваліфікації робочої сили тощо.

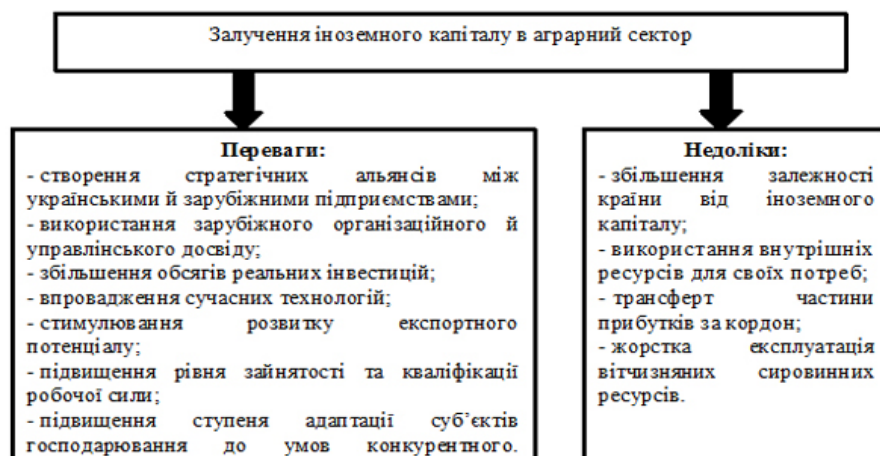

Рис. 1. Переваги та недоліки залучення іноземного капіталу в аграрний сектор

За твердженням відомого фінансиста Дж. Сороса, ці угоди мають «сильний крен» на користь міжнародних інвесторів та багатонаціональних корпорацій. Якщо ж інвестиційний клімат сподобається закордонним інвесторам, то вони можуть змінити вектор своєї діяльності, наприклад, у східноєвропейському напрямі. Розглянемо негативні явища, які можливі внаслідок залучення іноземних інвестицій:

- вивіз капіталу транснаціональними корпораціями. При цьому має місце репатріація прибутків;
- іноземний капітал використовує внутрішні ресурси для своїх потреб. Це негативно впливає на можливості місцевих підприємств. Підприємства часто використовують прямі інвестиції з метою ухилення від сплати податків;
- технології, що використовуються країнами-інвесторами, не завжди є передовими та сучасними;
- має місце відтік інтелектуального кадрового потенціалу, що є наслідком різниці в оплаті праці;
- іноземні компанії сприяють експорту своєї продукції і негативно впливають на аналогічний імпорт продукції конкурентів;
- у практиці зустрічаються випадки корупції, підкупу місцевої влади іноземними інвесторами. Од-

нак слід визнати, що регіональні потреби в прямих капіталовкладеннях значно перевищують існуючу на вітчизняному фінансовому ринку інвестиційну пропозицію [2].

В Україні склався значний дисбаланс між великим потенціалом залучення іноземних інвестицій і реальними умовами його освоєння іноземними інвесторами. На сьогодні в Україні існує безліч перешкод, які гальмують приплив прямих іноземних інвестицій.

За оцінками аналітиків, сьогодні Україна увійшла до списку найбільш ризикованих для інвесторів країн. Серед причин низького рівня залучення іноземного капіталу зарубіжні інвестори зазначають, насамперед, на нестабільність правового поля їх діяльності в Україні. Це дійсно один з вагомих факторів нинішньої ситуації щодо надходження прямих іноземних інвестицій, унаслідок дії якого український інвестиційний ринок програє в конкурентній боротьбі порівняно із такими самими ринками інших держав.

Виходячи з рівня інвестиційної привабливості галузей, іноземні інвестори приймають рішення щодо вкладання коштів. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій підприємств із частковою та 100-відсотковою участю іноземного капіталу наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій підприємств із частковою та 100-% участю іноземного капіталу, млн дол. США (на кінець року)*

Показник	Рік							
	1998	2000	2002	2004	2006	2009	2013	2013 до 1998
Прямі іноземні інвестиції підприємств із частковою участю іноземного капіталу (всього)	51,8	74,6	102,9	140,6	154,3	160,6	145,2	У 2,8 раза
Прямі іноземні інвестиції підприємств з 100%-ю участю іноземного капіталу (всього)	13,1	20,6	24,8	103,7	143,9	203,1	225,1	У 17 разів

*Сформовано на основі даних Державного комітету статистики України (www.ukrstat.gov.ua)

Зарубіжні інвестори оцінюють економічний розвиток нашої країни, визначають пріоритетні галузі для інвестування, досліджують процеси проведення реформ в країні тощо. Саме тому структурна перебудова у сфері матеріального виробництва, особливо агропромислового комплексу, є важливим мотиваційним фактором для інвестування [5]. Тим більше, що Україна має сприятливі умови та достатні ресурси для виробництва сільськогосподарської продукції і зручне географічне положення. Пріоритет розвитку аграрного сектора України визначається головним і незамінним природним засобом виробництва – землею, від раціонального використання якої залежить прибутковість аграрного сектора економіки.

Для інвесторів пріоритетними є галузі та підприємства, які мають високий інноваційний потенціал і здатні забезпечити високий приріст рентабельності капіталу, що функціонує в процесі виробництва [6]. Серед пріоритетних напрямів для іноземного інвестування АПК в Україні є:

– технічне оснащення та впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці;

розширення та модернізація підприємств переробної й харчової промисловості, а також сфери заготівлі і зберігання зерна та іншої сільськогосподарської продукції;

– створення потужностей для виробництва тари і пакувальних матеріалів;

– надання виробничих послуг сільськогосподарським та іншим агропромисловим підприємствам.

Тому важливою умовою забезпечення зростаючих обсягів виробництва сільськогосподарської продукції є процес активізації залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор. У свою чергу підвищення ефективності інвестицій у сільськогосподарських підприємствах досягається шляхом зростання врожайності та продуктивності на основі додаткових витрат, тобто через інтенсифікацію аграрного виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Встановлено, що іноземні інвестиції є одним із основних факторів глобалізації та зростання національної економіки. Залучення іноземних інвестицій в Україну зумовлене, перш за все, посиленням і незворотністю процесів інтерналізації економічної діяльності, зростанням взаємозалежності національних

господарств, розширенням інтеграційних процесів на всіх рівнях, що унеможливило відокремленість країни від зовнішнього світу і сучасних загальносвітових тенденцій розвитку.

Україна поки що залишається непривабливою для іноземних інвесторів – на одну особу населення припадає близько 165 дол. США прямих іноземних інвестицій, що на порядок менше порівняно з іншими країнами з перехідною економікою. Мізерні масштаби залучення іноземного капіталу зумовлені, насамперед, несприятливим інвестиційним кліматом. Серед основних факторів, що негативно впливають на іноземну інвестиційну діяльність в аграрному секторі, перш за все слід відзначити такі: політичні (військові дії на схо-

ді країни та нестабільність в країні в цілому), фінансово-економічні (значний податковий тиск), соціальні (низька платоспроможність населення – потенційних споживачів), екологічні (значний рівень забруднення земель сільськогосподарського призначення).

Доведено, що для збільшення надходжень іноземних інвестицій в аграрний сектор необхідне створення сприятливих умов господарювання, що передбачає впровадження системи заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення прозорості і стабільності законодавства у сфері інвестування та оподаткування; реформування податкової системи, ліквідацію економічно необґрунтованих пільг.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар І. Р. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну на сучасному етапі / І.Р. Бондар // Регіональна економіка. –2009. –№ 4. –С. 62–71.
2. Заярна Н.М. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні /Н.М. Заярна, М.М. Чиковська // Науковий вісник НЛТУ України. –2010. – №20. – С.162–164.
3. Найко А. В. Залучення іноземних інвестицій в Україну: проблеми та перспективи у світлі сучасних реформаційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newland.com.ua/pages/investment.php>
4. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України: навч. посіб. /В.Г. Федоренко. –К.: МАУП, 2004. –272 с.
5. Худавердієва В.А. Стратегія залучення іноземних інвестицій у економіку України / В.А. Худавердієва // Фінанси України. –2010. –№ 6. – С. 62–71.
6. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. –2013. – № 2. – С. 87–90.

Одержано 20.03.2015 р.